

Svečana akademija posvećena 75. obljetnici stupanja na snagu Ugovora o miru s Italijom održana je u četvrtak, 15. rujna 2022. u Pazinskom kolegiju u jutarnjim satima. Tom je prigodom predstavljena knjiga „Poslijeratni pravni položaj Istre i mons. dr. Dragutin Nežić“, autora prof. dr. sc. Budislava Vukasa ml.

Akademiji, koja je znakovito održana u Auli minor Pazinskog kolegija, su nazočili: splitsko-makarski nadbiskup i metropolita te apostolski upravitelj Porečke i Pulske biskupije, mons. Dražen Kutleša, đakovačko-osječki nadbiskup i metropolita, mons. Đuro Hranić, đakovačko-osječki nadbiskup u miru, mons. Marin Srakić, porečko-pulski biskup u miru, mons. Ivan Milovan, župan Istarske županije - Regionale Istria, Boris Miletić, pročelnik Zupanijskog Odjela za kulturu i zavičajnost Vladimir Torbica, gradonačelnica Grada Pazina, Suzana Jašić, ravnateljica Državnog arhiva u Pazinu, Mirela Mrak Kliman, zamjenik načelnika Policijske uprave Istarske, Božo Kirin, predstojnik Katedre za povijest države i prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, prof. dr. sc. Željko Bartulović, prof. dr. sc. Budislav Vukas ml., redoviti profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, izv. prof. dr. sc. Ivan Milotić, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, magistar kanonskog prava, vlač. Ilija Jakovljević te ravnatelj Pazinskog kolegija - klasične gimnazije, vlač. Maksimiljan Ferlin. Osim navedenih skupu su nazočili brojni svećenici, povjesničari, i osobe koje se bave srodnim zanimanjima, djelatnici DAPA i muzeja, djelatnici pazinske gradske uprave brojni zainteresirani građani te radijske i televizijske ekipe kao i novinari tiskovina i portala.

Svečana akademija posvećena 75. obljetnici...
by PorečkaiPulskabiskupija [FOLLOW](#)

00:00 - 1:16:46

Akademija posvećena 75. obljetnici stupanja na snagu Ugovora o miru s Italijom održana je u organizaciji Porečke i Pulske biskupije te suorganizaciji Istarske županije, Grada Pazina i Državnog arhiva u Pazinu.

Uvodni pozdravi

Na samom početku okupljenima se obratio župan Istarske županije - Regionale Istriana, **Boris Miletić**. On je podsjetio na „važnost Rujanskih odluka kojima je narod Istre odlučio pripojiti našu regiju matici Domovini Hrvatskoj“. Svaki je rat težak, vidimo što se događa civilnim žrtvama u Ukrajini, ali i tu je Istra bila specifična, nakon rata trebalo je odraditi i diplomatski dio posla, bez oružja, za stolom, osigurati granice tadašnje države s Republikom Italijom i smatram da ovakva djela iznose jasne povijesne činjenice kako je do toga došlo. To su bili temelji današnje granice Republike Hrvatske“, rekao je župan Miletić.

Suzana Jašić, gradonačelnica Pazina, izrazila je zahvalnost Porečkoj i Pulskoj biskupiji na inicijativi organiziranja te svečane akademije i predstavljanja knjige u suorganizaciji s Gradom Pazinom, Županijom Istarskom i DAPA, „skupili ste nekoliko razina vlasti, te ja to vidim ne samo kao suorganizaciju nego i kao poziv na daljnju suradnju i dijalog, na što će se i ubuduće odazvati.“. „Mi smo prije dva dana proslavili 79. obljetnicu Pazinskih odluka koje su ključne i kasnije za poslijeratna događanja, kao i za današnji formalno-pravni status Istre u suvremenoj Hrvatskoj. Izrazila je radost što je i taj događaj ušao u niz svečanosti kojima Pazin obilježava spomen na Rujanske odluke. Podsjetila je da je na svečanoj sjednici u spomen na Rujanske odluke bilo govora o poveznici narodnjaštva, svećenstva, antifašista kao dijelu istog povijesnog kontinuma u Istri, sudionici koji su sudjelovali u buđenju i štićenju identiteta i Hrvata i Slovenaca u Istri. Sve je to s ciljem da se budućim generacijama prenese što više saznanja o kontekstu i povijesnim činjenicama važnih za sadašnjost i budućnost.“

Mirela Mrak Kliman, ravnateljica DAPA, naglasila je da „ta akademija ukazuje na važnost potpisivanja Mirovnog ugovora s Italijom 1947. i Rješenje o prihvaćanju sporazuma sadržanog u Memorandumu o suglasnosti vlada Jugoslavije, SAD-a, Francuske i Velike Britanije o Slobodnom teritoriju Trsta, no ukazuje svakako i na važnost Arhivskog gradiva i arhiva putem kojih dolazimo do takvih i drugih podataka koji su obilježili našu daljnju ili bližu povijest.“

Splitsko-makarski nadbiskup i metropolita te apostolski upravitelj Porečke i Pulsko biskupije, **mons. Dražen Kutleša** pozdravio je skup, zahvalio autoru knjige, no nadasve je uputio zahvale prof. Milotiću i mr. Jakovljeviću koji su u posljednjih nekoliko godina zasluzni za organizaciju različitih predstavljanja knjiga i sličnih inicijativa. Zahvalio je na suradnji županu Miletiću i županijskom pročelniku Vladimиру Torbici u svim projektima koje su zajedničkim snagama realizirali te još uvijek realiziraju. Govoreći o temi akademije razložio je da su posrijedi dva čimbenika. „Jedan je Ugovor o miru s Italijom koji je stupio na snagu na današnji dan prije točno 75 godina. Riječ je o međudržavnom ugovoru o miru između Jugoslavije i Italije koji je sklopljen u paketu mirovnih ugovora koji su države pobjednice sklapale s Italijom kao rezultatom Mirovne konferencije u Parizu. Iz naše perspektive, tim ugovorom nisu riješena sva otvorena pitanja. Dapače uspostavljeni su i neki provizoriji, a u našim krajevima izazvao je i snažno nezadovoljstvo jer se očekivalo da pobjednik odmah mora dobiti sve. Međutim, Ugovor o miru s Italijom odražava koncept i trend koji će biti zastupljen kao paradigma u dva nadolazeća međunarodnopravna akta o pitanju uređenja odnosa među tim dvjema državama: u Londonskom memorandumu iz 1954. g., koji je posebno važan, i naposljetku u Osimskim sporazumima iz 1975. g. kojim je pitanje razgraničenja definitivno riješeno“. „Drugi je čimbenik kanonski“ nastavio je nadbiskup. „Crkva je tijekom 20. stoljeća granice crkvenih pokrajina uspostavljala poštujući međudržavna razgraničenja, pa tako i u Istri. To je činila s puno razboritosti, opreza, s osjećajem za stvarnosti, a posebno za narod. To je činila imenovanjima nunc pro tunc i imenovanjem mons. dr. Nežića najprije apostolskima administratorom. Naposljetku, kada su Osimskim sporazumima razriješena sva pitanja među Jugoslavijom i Italijom, rimski prvosvećenik to je učinio bulom Prioribus saeculi ujedinivši Crkvu u Istri.“

„Legitimno i opravdano o tome se u Istri i šire mnogo govori i o tome mnogi govore. Porečka i Pulsko biskupija, zajedno s Pravnim fakultetom sveučilišta u Rijeci, ovom knjigom o tome je odlučila poslušati vrhunskog stručnjaka, profesora prava, koji je od svojega doktorata specijaliziran baš za tu temu i koji se specijalno bavi baš međunarodnim javnim pravom. I na civilnom i na kanonskom području ta su pitanja strogo pravna i imaju snažne odjeke i danas.“

Nadbiskup se je u nastavku osvrnuo na knjigu, kojoj je napisao i predgovor. „Profesor Budislav Vukas mlađi tu dvojakost prepoznaće stavljajući to u prvi plan naslova knjige „Poslijeratni pravni položaj Istre i mons. dr. Dragutin Nežić“. Baš poput vremena i procesa koje obrađuje, ova je knjiga jedna iznimno zahtjevna, iscrpna, ali i složena te nadasve pouzdana analiza. Ona je provedena s minucioznom preciznošću svojstvenom istinskim stručnjacima i intelektualcima. Obrada tematske odrednice poput ove zahtjeva osobu koja je stručna, ali i istinoljubiva, koncilijantna, puna razumijevanja za drugoga (pa i za poraženog), jasnih misli te preciznih vlastitih predodžaba, a takvim se u njoj pokazuje profesor Vukas“, zaključio je nadbiskup Kutleša.

O povijesti crkveno – pravnog ustroja na istarskome tlu

Magistar kanonskog prava preč. Ilija Jakovljević se je u svom izlaganju osvrnuo na pitanja crkveno-pravog ustroja na istarskome području, te okolnosti koje su na isti utjecale. „Drugi svjetski rat izmijenit će ne samo granice između država već i one stoljetne između biskupija – metropolija. Istra će postati ne samo u političkom smislu dio

Hrvatske, već i crkvenom, tj. po prvi put će unići u sastav hrvatski biskupija. Za potpuni politički i crkveni uspjeh u korist hrvatskog naroda u Istri veliku će ulogu odigrati svećenički trojac: Božo Milanović, Ivan Pavić i Tomo Banko, ali tu treba odmah dodati i nadbiskupa Josipa Pavlišića.”, podsjetio je Jakovljević je te nadodao kako je mons. Pavlišić u svom intervju za Glas Koncila istaknuo ključnu ulogu ovo trojice svećenika na sastanku Komisije u Pazinu 1947.

„Nakon drugog svjetskog rata, kada su oformljene nove granice država: Italije i tadašnje Jugoslavije, Istarski poluotok crkveno je podijeljen na dva dijela: Porečku i Pulsku biskupiju koju vodi mons. Raphaele Mario Radossi (1941.-1947.) i tršćansko-koparsku biskupiju koju vodi mons. Antonio Santin. Mons. Radossi bio je persona non grata za jugoslavensku vlast te će on napustiti Istru u ljetu 1947., prije stupanja na snagu Ugovora o miru s Italijom.

Pariški „Ugovor o miru“ od dana 10. veljače 1947., koji je trebao stupiti na snagu 15. rujna 1947. omogućio je Svetoj Stolici da pristupi novim crkvenim reorganizacijama, tj. uspostavi apostolskih administratura, napose onih pograničnih biskupija čiji će dijelovi pripasti Jugoslaviji. Za područja Tršćansko-koparske biskupije koja su novim teritorijalnim podjelama trebala pripasti Jugoslaviji Sveta je Stolica imenovala apostolskog administratora sa sjedištem u Pazinu mons. Jakova Ukmara. Imenovanje je došlo u Trst 6. kolovoza 1947., a na službu je trebao stupiti 15. rujna 1947., no, kao što znamo do toga nije došlo zbog njegovog teškog stradanja u događajima „krvave krizme“ u Lanišću. Mr. Jakovljević je potom izložio povjesnu slijednost do imenovanja dr. Dragutina Nežića. Prethodno je, na znakoviti datum, 25. rujna 1947. dr. Franc Močnik imenovan upraviteljem dijela Tršćanske biskupije koji se nalazi na teritoriju Jugoslavije, no, svjestan pastoralne nemogućnosti upravljanja tolikim područjem i nakon što je 2. listopada 1947. pohodio Pazin imenovao je Božu Milanovića i Leopolda Juricu svojim delegatima za hrvatske krajeve Pazinske administrature.

Mr. Jakovljević je pojasnio okolnosti vremena kada je Istra bila bez biskupa, „Božo Milanović o trenutnome stanju Crkve u Istri informira 29. listopada mons. dr. Josipa Ujčića, beogradskog nadbiskupa, rodom sa Starog Pazina, i traži njegovu pomoć. Također, svoje viđenje događanja u Istri poslao je i nunciјu u Beograd. Istaknuti istarski dvojac Milanović - Pavlišić u Zagrebu su 6. studenoga 1947. razgovarali sa regensom apostolske nunciјature iz Beograda, mons. Josephom Patrickom Hurleyem kako je Istra mjesec dana bez biskupa i administratora, tj. da je Crkva u Istri bez svoga pastira.“ „Nakon nekoliko dana, 21. studenoga 1947. mons. Hurley uručuje pismo dr. Dragutinu Nežiću, tada duhovniku Bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu, imenovanja za vršitelja dužnosti apostolskog administratora jugoslavenskog dijela biskupije tršćanske i koparske sa sjedištem u Pazinu sa svim biskupskim pravima“, nastavio je Jakovljević.

„Nakon biskupa Raphaela Radossija, upravitelja Antonia Bronzina i Mihaela Toroša, mons. Nežić biva imenovan apostolskim administratorom Porečke i Pulsko biskupije. Dana 30. studenoga 1949. preuzeo je upravu biskupije. „Čekat će se punih trinaest, teških i neizvjesnih, godina da Crkva u Istri, Porečka i Pulsko biskupija dobiju rezidencijalnog biskupa. Vijest o imenovanju mons. dr. Dragutina Nežića za porečkog i pulskog biskupa objavilo je Državno tajništvo Sv. Stolice 20. lipnja 1960.“, rekao je mr. Jakovljević. Kada dolazi do razgraničenja na Zonu A i Zonu B Sveta Stolica je pratila ova događanja i javlja 13. listopada 1954. godine mons. Nežiću da može kao pazinski administrator, kad Londonski ugovor stupa na snagu, protegnuti svoju jurisdikciju na područje Zone B. „Tako možemo reći da će Istra po prvi put biti potpuno pod jurisdikcijom jednog upravitelja, te iako je još teritorijalno razdijeljena, međutim u osobi apostolskog administratora je povezana.“, naglasio je predavač.

„Međutim, do potpunog uređenja granica na Istarskom poluotoku i Slovenskom Primorju bit će po buli Pavla VI. „Prioribus saeculi“ od listopada 1977. Bio je dugotrajan i zahtjevan put Crkvu u Istri u juridičkom smislu ujediniti s drugim hrvatskim krajevima. Najveća zasluga u tom periodu tranzicije pripada biskupu Nežiću. Kako je stvarao novu crkvenu pokrajину, tako je s druge strane radio organizaciju Crkve u Istri, oblikovanje dekanata koji su ostali do današnjeg dana.“, zaključio je mr. Jakovljević.

„Ova je knjiga spomenik ljudskoj postojanosti, spomenik jednog društva kakvo bi ono trebalo biti“

Dr. sc. Ivan Milić, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu se je na početku osvrnuo na riječi župana Milića koji je u svom obraćanju rekao kako se rat olako započinje, a teško ga je završiti. „Ne samo zbog ratnih operacija nego mislim nadasve na onaj kaos koji svaki rat sa sobom nosi i kojega je iznimno teško razriješiti. Ta misao prati ne samo mirovni proces u užem smislu, na ovom našem području, već prati čitav niz međunarodno pravnih događanja koja su potrajala trideset godina, do kasnih sedamdesetih, što pokazuje svi složenost i zahtjevnost problematike, kako međunarodno pravno tako i u suodnosu različitih nacija, crkvenog uređenja i u drugim aspektima. Mirovni proces potrajan je iznimno dugo, on donekle završava stupanjem na snagu baš na današnji dan, prije 75 godina, stupanjem na snagu Ugovora o miru s Italijom. To je bio pak samo početak.“ „Ugovor o miru s Italijom ima nemjerljivo značenje jer je trasiran put, usvojena je paradigma, kako će se to

pitanje ubuduće rješavati. Njegovo stupanje rezultiralo je sveopćim nezadovoljstvom. Zasigurno ni Božo Milanović nije s tim reakcijama bio zadovoljan, napose znajući koliko je uloženo u taj mirovni proces.“, rekao je dr. Milotić. Podsjetio je na reakciju Vladimira Bakarića koji je tada pohvalio mons. Božu Milanovića za njegov doprinos u procesu razgraničenja. „Međutim, očekivanja su u Istri bila veća, napose vlasti koja je očekivala da će dobiti sve, uključujući i Julijsku krajinu i Trst, a uspostavljen je jedan provizorij koji je bio znakovit, koji je trasirao put i londonskom memorandumu i kasnije Osimskim sporazumima.“ Prof. Milotić je naglasio Londonski memorandum iz 1954., „to je zapravo jedan akt koji je nadovezujući na Ugovor o miru s Italijom ali je ključan.“. Prisjetio se je kako je dugo godina, zajedno s vlač. Linom Zohilom saslušavao optante, o uvjetima u kojima su optirali, zašto su odlazili, što je bio presudan čimbenik, „i tu se susreće mnogo racionalnosti i iracionalnosti ali zapravo sklapanje Londonskog memoranduma pokazuje se kao jedan ključan poticaj. Ta migratorna kretanja najizraženija su upravo kasnih pedesetih godina, vjerojatno kao posljedica Londonskog sporazuma kada je bio izvjestan i status Trsta, i Zone A i Zone B.“

Istaknuo je, kako je taj čitav mirovni proces završio relativno nedavno, Osimskim sporazumima, poštujući pravilo koje je imala Crkva, da se prvo rješavaju međudržavni odnosi, a tek onda crkveni, prema kojima se Istra ujedinila u jednu crkveno-pravnu cjelinu.

Milotić je ukazao na znakovitost vremena i mjesta predstavljanja knjige. „Nalazimo se na onom mjestu gdje je 1946. godine održana glasovita izložba o slavensku Istru, koja je bila jedna od ključnih momenata za dokazivanje teritorijalne pripadnosti Istre tadašnjoj Jugoslaviji. Nju je u pravdu u ovim prostorima gdje se mi sad nalazimo organizirao Božo Milanović. Nadalje, mi se danas okupljamo, dva dana nakon onog ključnog događaja, 13. rujna kada su naši domaći ljudi izrazili vrlo jasno svoje opredjeljenje ničim uvjetovani. Okupljamo se danas, kada je prije 75 godina stupio na snagu mirovni ugovor, čije je odrednice postavio Milanović djelujući u ovim prostorima“.

Govoreći o knjizi, naglasio je kako je ovdje riječ o složenom djelu koje nije jednostavno čitati, isto kao što nije jednostavan ni koloplet pravnih i nepravnih događaja od početka Drugoga svjetskog rata naovamo.

Ovo je djelo jednog vrhunskog stručnjaka, koji je doktorirao na temi slobodnog teritorija Trsta. Autor u pravnom smislu vrlo precizno, objektivno, bez emocija, trijezno raspliće ugovore, koji nisu bili jednostavni. Naime, kako je podsjetio Milotić, ugovori podrazumijevaju paritetne strane, ali njih ovdje nije bilo. Sadržaj ugovora krojile su velike sile.

Na kraju se Milotić osvrnuo i na samog dr. Vukasa koji je redovni profesor na Pravnom fakultetu u Rijeci, a svojim radom nam je omogućio da dobijemo vrhunsko, pouzdano i raritetno djelo vezano uz područje Istre. Sam naslov knjige jasno ukazuje da postoji civilna dimenzija, da postoje međudržavni odnosi, ali i izuzetno značajna kanonska dimenzija, te u tom vidu dr. Vukas u prvi plan stavlja mons. dr. Nežića.

Ova je knjiga spomenik ljudskoj postojanosti, spomenik jednog društva kakvo bi ono trebalo biti, rekao je Milotić, te podsjetio kako je prof. Vukas slabovidna osoba, koja se u svom djelovanju za slabovidnu osobu bavi najzahtjevnijim mogućim poslom, a to je istraživanje arhiva.

Čast mi je zadovoljstvo, i ovom prilikom čestitam ne samo autoru, čestitam i njegovoj obitelji, i Pravnom fakultetu, i svima koji su omogućili da jedna slabovidna osoba bude sveučilišni profesor, da u dva mandata bude prodekan Fakulteta, te da objavi ovakvo raritetnu, preciznu, poštenu knjigu, punu razumijevanja i za pobjednika, ali i za poraženoga. „Ova Tvoja knjiga i Tvoj predani rad je nadahnjujući za sve nas. Ona je uistinu i za Crkvu i za naše društvo smjernica kako moramo izvrsne ljudi dovodi na najbolja moguća mesta i dati priliku da se i na ovaj način izražavaju“ rekao je na kraju Milotić.

Prikaz sadržaja knjige: „Prof. Vukas je osvijetlio ulogu Crkve u važnim povijesnim zbivanjima“

Osvrt na sadržaj knjige s posebnim naglascima na pojedine činjenice koje je autor istražio, dao je dr. sc. Željko Bartulović, predstojnik Katedre za povijest države i prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

Uvodni dio knjige koji govori o povijesti Istre tijekom stoljeća, osobito u 19. st. kada je Istra bila u vlasti habsburške monarhije prof. Vukas ukazuje i na utjecaj svećenstva na nacionalni, narodni pokret kako hrvatski, tako i slovenski.

Drugi dio posvećen je razdoblju od 1918. te je autor obradio državnopravna pitanja, a potom slijedi razdoblje talijanske okupacije 1918.-1920. godine, te talijanske suverenosti za čiji kraj mnogi uzimaju različite godine, a radi se ustvari o razdoblju od 1920.-1947.

Dr. Bartulović je ukazao na činjenicu, koju je posebno naglasio dr. Vukas. Naime, često zaboravljamo, kako je na prostorima gdje su živjeli Hrvati dolazilo do izrazite denacionalizacije, tj. izrazite talijanizacije npr. na prostoru Rijeke, kao i u Istri gdje Talijani nisu dozvoljavali učenje hrvatskog jezika. Spomenuta je zanimljivost, kako su pak

Talijani na prostoru Ljubljanske provincije dozvoljavali učenje slovenskog jezika, te tako Hrvate i Slovence stavili u različit položaj.

Vukas posebno obrađuje Pazinske odluke iz 1943. iz kojih je jasno vidljivo što želi stanovništvo.

Prema riječima predstavljača, autor svoje uporište nalazi u aktima i zapisima biskupa Nežića. Vukas te izvore analizira s državno-pravnog pogleda ukazujući na kvalitetu zapisa, dakle na ono što je Nežić precizno govorio i zapisivao.

Uz događanja 1947. i ugovor o miru s Italijom, Vukas u knjizi upozorava da to ima dalekosežno značenje čak i do danas. „To nije nikakav bilateralni ugovor između Italije i Jugoslavije, to je međunarodni ugovor u koji su uključene i svjetske sile koje također trebaju sudjelovati u takvom jednom procesu“.

Dakako, autor ukazuje i na loše primjere koji su se događali od tadašnje komunističke uprave, progona ljudi koji misle drugačije. No, također što je spomenuo jedan od urednika knjige, Ilija Jakovljević, Vukas upozorava kako pri progonu nije postojao nacionalni ključ. „Vlasti su imale ključ suprotno Crkvi. Naime Crkva i Isus kažu 'ako nisu protiv mene, sa mnom si. A vlasti su rekle 'ako nisi s nama, protiv nas si'“. Autor ističe, kako je ponekad dolazilo i do suradnje između Crkve, svećenika i političkih vlasti. „To je primjer humanosti koji bi trebalo slijediti, kada država, i hrvatske vlasti i pripadnici Crkve teže poštivanju ljudskih prava na temelju kršćanskih zasada. Tu je ipak Crkva napravila jako puno i kolega Vukas je osvijetlio ulogu Crkve, odnosno Nežićevu ulogu u svim ovim važnim zbivanjima“.

Bartulović se osvrnuo i na razdoblje vezano uz Londonski memorandum, te naglasio kako se u tom vidu Vukas uspješno suprotstavlja idejama nekih talijanskih autora govoreći da je memorandum međunarodno-pravni akt prema anglo-saksonske koncepciji koji ima svoju važnost i koju treba poštovati, i zato od 1954. imamo potpuno drugo državno-pravnu situaciju koja se odrazila i na regulaciju crkvenog sustava.

Također Bartulović je ukazao i na autorova zaključna razmišlja u kojima ukazuje na ljudska prava i Europsku Uniju, te da u tom vidu ne zaboravljamo naš nacionalni i vjerski odnos prema ovom pitanju.

Dr. Bartulović je naglasio, kako autor, dr. Vukas, uz sve prepreke koje mu leže na putu, „uspješno sve radi pokazujući svoje kvalitete kao znanstvenik, ali i kao čovjek“.

Također, je predstavljač ukazao i na važnost knjige, te istaknuo kako će ona biti korisna za nastavu na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci za buduće pravnike čije je osnovno zanimanje vezano uz državu. Napomenuo je, kako na fakultetu postoji predmet „povijest prava i države“, ali također i jedan mali izborni predmet „pravna povijest religijskih zajednica“. U tom je vidu izrazio nadu, da će ove godine, dr. Vukas studentima iznijeti ono do čega je došao u svojim istraživanjima.

Zaključujući svoj osvrt na knjigu, dr. Bartulović se prijateljski obratio autoru, te mu riječima „hvala na ovom poklonu“ zahvalio na iznimnom i važnom djelu koje je kao rezultat svoga istraživanja ukoričio.

„Povjesni i povjesno-pravni putovi prema novim temeljima jadranskih odnosa - Uz 75. godina stupanja na snagu Ugovora o miru s Italijom“

Prof. dr. sc. Budislav Vukas ml., autor knjige „Poslijeratni pravni položaj Istre i mons. dr. Dragutin Nežić“ na početku svog obraćanja prisjetio se je svoje, kako je rekao „veze s Pazinom“, kada je početkom devedesetih godina, kao učenik IV. razreda srednje škole, slušajući emisiju tadašnjeg Radio Pazina, intervju prof. Bartulovića koji je dovodio tada u posjet Državnom arhivu u Pazinu studente, razmišljaо kako bi volio studirati nešto što će povezivati povijest i pravo. „Nisam se tada mogao ni nadati da ću trideset godina kasnije u Pazinu promovirati svoju knjigu.“ Svoje je izlaganje za ovu prigodu naslovio: „Povjesni i povjesno-pravni putovi prema novim temeljima jadranskih odnosa – Uz 75. godina stupanja na snagu Ugovora o miru s Italijom“. Prigodnim slajdom prikazao je kompleksnost teritorijalnog ustroja tijekom okupacije Jugoslavije, no koji je s gledišta međunarodnoga prava bio ništetan. Sve promjene državnih granica, što je i danas dosta aktualno, nemaju učinak s gledišta međunarodnoga prava. Podsjetio je da „AVNOJ nije definirao državne granice veće je postavio određene kriterije o uređenju državnih granica. Govorio je o načelima pet nacija i sedam pokrajina te o Lenjinovskom načelu ravnopravnosti naroda i narodnosti kao i o pravu naroda na samoodređenje.“ Osvrnuo se potom na akte revolucionarne vlasti, ovi akti koji označavaju Rujanske odluke u Pazinu su naravno akti političko - deklaratornoga značenja. To su znamenite Pazinske odluke, 13. rujna, to je odluka ZAVNOH-a kao vrhovnoga sabora, koji će prenijeti suverenitet na Jugoslaviju, da bi nakon toga 8. 10. 1991. godine Hrvatski sabor vratio te odluke u nadležnost hrvatske države. To je ius delegato, ex mandato, kako je bila definirana iz naše perspektive jugoslavenska federacija, a u sklopu i u skladu s načelom federalizma i takvom organizacijom Jugoslavije. To su akti koji imaju političko deklaratorno značenje. Akti ustavno pravnoga značenja, to su odluke 2. zasjedanja

AVNOJ-a, značajne su jer ovim aktima daju ustavno – pravno značenje kao i odluke ustavotvorne DFJ. Nakon deklaratornog i ustavnog trebalo je to dovršiti i međunarodno-pravnim korakom. Koliko je bio kompleksan taj put prema međunarodno pravnom rješenju toga pitanja razrađeno je uz ostalo i u knjizi.

„Kao unuk dvoje partizana, od kojih jednog ovdje u Istri 1942., ponosim se naravno što je upravo partizanska vojska oslobođila ovo područje, no nakon toga slijede počeci sporova oko Trsta i u tim diplomatskim okolnostima javljaju se pojmovi jugoslavensko-talijanske političke granice, ali i etnička granica o kojoj je pisao mons. Božo Milanović i to je arhivsko gradivo Porečke biskupije.“ Vrijeme nakon oslobođenja je sa gledišta međunarodnoga prava definirano okupacijom jer se radilo o suverenosti Italije na tom području koju je imala na osnovi Rapalskih ugovora, pa se je u tom vremenu Jugoslavenska armija morala pridržavati Lex generalis Haške konvencije UN, Pravilnika o zakonima i običajima rata na kopnu, koji u Odjeljku III. Definira vojnu vlast na području neprijateljske države.

Osvrnuo se potom na Članak 43. pravilnika koji kaže „Pošto je vlast sa zakonite vlade prešla u ruke okupanta, on će poduzeti sve mjere koje su u njegovoj moći da uspostavi i osigura, koliko je god to moguće javni red i sigurnost, poštujući, osim u slučaju krajnje spriječenosti, zakone koji su na snazi u zemlji.“ U perspektivi mučeništva bl. Miroslava Bulešića i bl. Francesca Bonifacia podsjetio je i na članak 46. koji se odnosi odredbu: „Obiteljska čast i prava, život pojedinca, privatna imovina, kao i vjerskih uvjerenja i obavljanje vjerskih obreda moraju se poštivati. Privatna se imovina ne može konfiscirati.“ I ta je odredba, kao što znamo, prekršena.

Spomenuo je da je lijepo što i u Rijeci postoji Studentski centar koji nosi ime bl. Miroslav Bulešića, što je naznaka da se saznanje o tom mlađom mučeniku širi i u druge krajeve.

Pokazao je zatim razne prijedloge koji su iz međunarodne zajednice stizale za rješenje razgraničenja. Podsjetio je nadalje na Članak 21. kojim se ustanovio Slobodni Teritorij Trsta, koji nikada nije zaživio, ali je ustavno-pravnim aktima bio definiran. „ustanovljuje se Slobodni Teritorij Trsta čije je područje ograničeno Jadranskim morem i granicama određenim članovima 4 i 22 ovoga Ugovora. STT priznata je od strane Savezničkih i Udruženih Sila i od strane Italije, i one odlučuju da njena teritorijalna celina i nezavisnost budu obezbeđeni od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih naroda.“(citat iz Narodnih novina FNRJ)

U završnim promišljanjima autor je najprije izrazio zahvalnost prof. Milotiću na dugogodišnjoj suradnji i njegovoj suprudi, dr. Dunji Milotić, koja je dala vrijede sugestije za naslov i druge dobre prijedloge. Spomenuo je da je imao malo tremu izlagati pred vlč. Ilijom Jakovljevićem, stručnjakom za to područje, no naglasio je iznimnu zahvalnost za sav njegov doprinos tome izdanju. Zahvalio je nadalje nadbiskupu Kutleši koji je napisao predgovor knjizi. Zahvalio je recenzentici prof. Maji Sertić, predstojnicima Katedre za međunarodno pravog Pravno fakulteta u Zagrebu i prof. dr. Željku Bartuloviću, predstojniku Katedre za povijest prava i države na Pravnom fakultetu u Rijeci. Zahvalu je uputio mr. Ivi Parenta, članici Katedre za kazneno i procesno pravo koja je dala svoj doprinos u korekturi teksta. Prof. Nataša Acinger je lektorirala je tekst. Zahvalio je svom maticnom fakultetu, dekanici prof. dr. Vesnom Crnić Grotić koja je odgovorna za izdavanje. Zahvalio je svojoj obitelji, majci, pokojnom ocu, bratu i svima ostalima koji su na bilo koji način doprinijeli tom izdanju, a napose pojedinim svećenicima.

Zaključak

Ova svečana akademija, održana je, znakovito, u istom prostoru u kojem je mons. dr. Božo Milanović postavio izložbu kojom je dokazao razloge za pripojenje matici zemlji na osnovi argumenata o etničkoj strukturi proizašlih iz crkvenih matica. Danas u tom istom prostoru, sa zidova budno, i nadamo se, ponosno, pogledom sudionike ovakvih skupova prate najizvrsniji snovi Krasne zemlje od biskupa Dobrile pa sve do mons. Antuna Heka. Svakako se u ovom kontekstu treba sa zadovoljstvom prisjetiti i sličnih događanja koje je Porečka i Pulска biskupija organizirala u ne tako davnoj povijesti. Svi ti simpoziji, stručni skupovi i akademije neprocjenjivi su doprinos očuvanju memorije i zahvalnosti prema akterima tih povijesnih prekretnica, no nadasve prigoda su da se široj javnosti, izvan crkvenih i historiografskih krugova, približi povijesne okolnosti, zasluge pojedinaca no nadasve realnu faktografiju kako bi šira javnost, napose mladi naraštaji, mogli napokon sagledati i razumjeti povijest bez ideoloških ili nacionalističkih utega. Zato dugujemo zahvalnost prof. Vukasu, koji je ovim svojim djelom svakako doprinio tim nastojanjima.

(G. Krizman)